

RITUS I TRADICIONS A LA MARINA ALTA: LA SALPASSA.

Pego, La Vall d'Ebo, Forna, Benirrama...

El perllongament d'un ritu.

Rafaela Lillo, Antònia Server, Maria Sivera i Xaro Cabrera.

1.- Introducció.

Sabem que un ritu és un costum, un ritual, una tradició... Però els últims anys s'han caracteritzat pel trencament de tradicions que havien perdurat al llarg dels segles i que generalment no han tingut una substitució. En alguns casos, pocs, els ritus s'han adaptat a les noves formes de vida, en altres han evolucionat i en altres han desaparegut per complet.

En el número 16, de la Revista *Aguait*s es publicà un article sobre «Ritus i tradicions a la Marina Alta: La Festa del Romer a Xaló». En aquest nou article, altres pobles de la Marina han sigut l'escenari que ens ha permès participar d'un ritu desaparegut a la resta dels pobles de la Comarca: La Salpassa.

Les autores han pogut entrevistar i ser encara espectadores, a les darreries del segle, d'un ritu tradicional, arrelat als Països Catalans i amb greu perill de desaparició total. Durant uns dies hem viscut amb els habitants de Benirrama, Forna, Ebo i Pego el que considerem la fi d'una antiga tradició emmarcada en l'última setmana de la Quaresma: la Setmana Santa, anomenada antigament "Setmana Major" i "Setmana Penosa". Ja Sant Atanasio parlava dels "sis dies Sants i Majors" abans de Pasqua en què era convenient dejunar de forma rigorosa. Els dies de la Setmana Santa, doncs, es dedicaven a l'oració, el sacrifici i la penitència, ja que l'home cristià, en aquest temps, commemora i recorda la mort de Jesucrist en la creu i la seua resurrecció.

En cadascun dels dies sants se celebra un ritu establert per l'Església Catòlica. El Dilluns i Dimarts són dies preparatoris del gran dol que començarà el Dimecres Sant, quan es commemora la reunió que escrivans i fariseus van fer per prendre a Jesús i donar-li mort. El Dijous se celebra la institució del Sagrament de l'Eucaristia i al llarg del Divendres, dia de més dol per la mort del Salvador, i per tot el Dissabte es fan altres ritus que finalitzen el Diumenge, dia de la Resurrecció del Nostre Senyor.

Tots els actes religiosos propis de la Setmana Santa són, essencialment, els mateixos per tot arreu del món catòlic, però en acompanyar-los, cada poble, cada racó desenvolupa aquells ritus i particularitats que li són propis i que tradicionalment li pertanyen. La riquesa ritual de la Setmana Santa és, de fet, el marc més adequat perquè l'esperit cristià haja creat, desenvolupat o adaptat moltes celebracions que són les que, al pas del temps, individualitzen i identifiquen els pobles. Així, al costat de les creences i actes religiosos, que acompanyen la passió de Crist, trobem aquells altres que pertanyen a un fons ancestral i precristià molt més antic. Durkheim va escriure: *"En els nostres països europeus, el cristianisme s'ha esforçat per absorbir i assimilar les tradicions rurals i arcaïques; els ha imprès un color cristià"*,¹ i aquest és el cas de la Salpassa.

L'inici del ritu. El rector i l'acompanyament es dirigeixen a les cases del poble.

2.- Origen de la salpassa.

Des d'un punt de vista general, el ritu de la salpassa consisteix en la visita que el rector, acompanyat dels escolans, fa a les cases del poble per beneir-les amb aspersions d'aigua i sal i desitjar pau i bones pasqües als veïns. Malgrat celebrar-se, en la majoria dels pobles, durant la Setmana Santa, el seu origen no és cristià ni té res a veure amb la penitència i els plors d'aquests dies; és un costum molt més antic; una pràctica que viu, ja fa molts anys, despullada del seu significat primitiu, que haurien de buscar-lo en antigues festes del món romà i jueu: *"La primavera que ara ens du als pobles cristians la joia de la Resurrecció de Crist, duia a les famílies jueves les cerimònies de la Pasqua, i a les contrades ramaderes de l'Imperi Romà, les festes pascorals (pasquals). Dels pascors pagans darrerament al·ludits ens en resten, als pobles moderns adscrits a la gran família llatina,*

1. Colomer, Jaume. Festa i Escola. Graó, 13.

deixades fragmentàries, les quals, tot i presentar-se incoherents i disperses, permeten de refer els primitius elements rituaris que caracteritzaven les festes pròpies del solstici de primavera".²

Un d'aquests ritus, propi de les festes ramaderes, és la benedicció dels estables i corrals. També ho són les rondes festives amb cançons al·lusives a l'amor i la primavera, els obsequis donats als cantadors com ous o diners i el fet de menjar corder, cabrit i altres pastissos. Tot això són restes de les festes que el poble romà dedicava a les divinitats que protegien els ramats.

La deessa Pal·las era la divinitat protectora del bestiar que pasturava i en el seu honor es celebraven les Pàl·lies, unes festes eminentment camperoles: *"En los pal·lia(...) "los pastores recibían a la primavera pidiendo a Pales la fecundidad de sus rebaños y protección para sí mismos y para los animales, así como el perdón de los pequeños pecados de impiedad que hubieran podido cometer durante el año contra los lugares y objetos afectos a la diosa. Se purificaban las casas y los establos con laurel y azufre; se hacía ofrenda de unos pastelillos de mijo, rociando al mismo tiempo con leche, una rústica imagen de la diosa hecha de madera; se celebraba después un banquete ritual, donde se comían corderos inmolados previamente en honor de Pales".³*

També al llibre *Mitologia Griega y Romana* de H. Steuding podem llegir que *"El dia 21 d'abril se celebraven en honor seva les Pàl·lies, festes en les quals es purificaven els corrals per l'aigua (lustracions) i se li dedicaven els ramats amb sacrificis".⁴* Tot aquest costum, caigut a poc a poc en desús, es cristianitza, i es conforma únicament en una benedicció de la casa per purificar-la i protegir-la de qualsevol mal esperit.

La benedicció dels corrals, però, resta unida, en alguns indrets, al ritual de la Salpassa: *"Hom beneïa la sal posada en un plat amb una candela al mig, un cop barrejada amb aigua beneïda s'hi aspergien les portes i les quadres del bestiar. Era costum també de donar a menjar la sal sobrant al bestiar i l'aigua beneïda a la mainada; hom creia que així restaven protegits contra malures o malalties".⁵* Però a altres llocs, el costum, ja perdut, reclamava l'atenció d'alguns feligresos que demanaren al rector, com va ocórrer a la parroquia rural de L'Estela, que afegira al ritualisme del salpàs, la benedicció dels corrals de les seves masies.⁶

Així, doncs, la Salpassa, encara que cristianitzada i fixada a la tristor i la penitència de la Setmana Santa està arrelada amb les celebracions festives d'origen agrícola-ramader i participa de l'alegria primaveral que allarga les arrels cap antigues festes ancestrals.

2. Serra i Boldú, Valeri. *Arxiu de Tradicions Populars*, V, 1986, 294. Cf. Vayreda i Olivàs, Pere. "Supervivències de Festes Agrícoles Primitives".

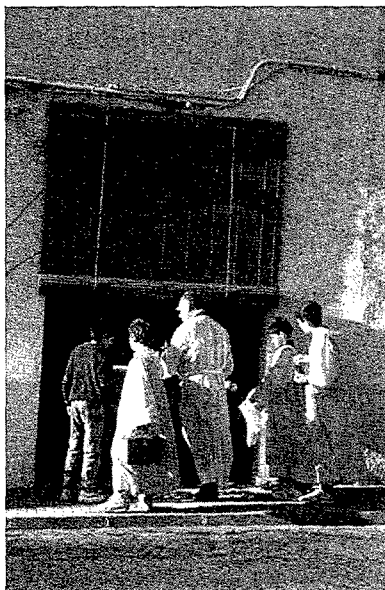
3. Fernández Galiano i altres. *Diccionario de Mitología Clásica*, 486 - 487.

4. H. Steuding. *Mitologia Griega y Romana* en Serra i Boldú, 1986, 297.

5. *Enciclopèdia Catalana*. 1985.

6. Serra i Boldú, 1986, 297.

El rector desitja pau i bones Pasqües als veïns d'Ebo.

3.- Descripció del ritu.

La Salpassa, una tradició antiga, avui a la pràctica quasi desapareguda, ha estat al llarg de la nostra història una celebració molt estesa per tot arreu dels Països Catalans i amb una gran riquesa de variants al voltant dels elements que li pertanyen.

La campana del campanar de l'església del poble és la primera en donar l'avís del començament de la Salpassa. Dóna tres tocs. El rector o els escolans són els que la voltegen.

El rector, revestit amb roquet o sobrepellís damunt la sotana i amb estola morada, ix, generalment de matí, per beneir amb aigua i sal les cases del poble. Porta a les mans una creu i els escolans els altres utensilis necessaris per la celebració del ritu. Aquests varien d'uns indrets a altres, però essencialment són: el salpasser o caldereta on va l'aigua beneïda de les aspersions; el salpasset o hisop per fer aquestes; un pitxer amb aigua i un platet amb sal per barrejar-les amb l'aigua i la sal que trobaran a algunes cases damunt d'una tauleta i, a més, una mena d'elements utilitzats per l'arreglada dels donatius que fan els feligresos. Davant la comitiva va un escolà fent sonar una campana per tal d'avisar que la Salpassa s'acosta perquè les dones es preparen, obriuen les portes i esperen al rector. També és el senyal per als que no volen la visita. Aquests en sentir-la tanquen la porta; el sacerdot sabrà que aquells veïns no estan disposats a rebre la benedicció.

En arribar el rector a les cases, els veïns, que estan esperant-lo, s'agenollen. Aquell agafa el salpasset i beneïx la casa arruixant l'aigua i

dient, al mateix temps una fórmula, també variable, de benedicció i pau. Després dona a besar la creu. És costum antic donar al rector i als escolans un present: ous, oli, diners...

I així, casa per casa, el sacerdot fa un recorregut pel poble, beneint-lo.

3.1.- Nom i simbolisme.

El nom Salpassa apareix documentat ja a la Edat Mitjana però amb el significat d'aigua beneïda. Així es pot llegir a un document del segle XIV (BABL, x, 129): "*Alscunes malycens persones se són levades e matzinen totes les aigues a la salpassa e la ortalissa e totes les viandes que poden*".⁷

El ritu que a la Marina anomenem *salpassa*, *sarpassa* i *serpassa* (sobretot a Pedreguer per tancament de la "a") té també altres denominacions, i així es diu *solipàs* a Benassal, (Alt Maestrat); *salpàs* o *solpàs* a Catalunya i, de la mateixa manera, *salpàs* a Mallorca i Menorca. A Eivissa diuen *salpassa* com a València.⁸

Etimològicament la paraula *salpassa* procedeix de la contracció de dos noms llatins: el substantiu **sal-is** que vol dir "sal" i el participi passiu del verb **spargio**, que significa "espargir"; o siga **sal persus**, sal esparcida. Coromines situa aquesta paraula en el baix llatí dels anys 1220-50⁹ i el seu significat originari està perfectament d'acord amb el fet primordial de la cerimònia: beneir mitjançant aspersió d'aigua amb sal.

Tot i que aquest és el seu significat veritable i etimològic, la tradició popular, tan rica i imaginativa, ha tret del nom altres interpretacions que, si no científiques, sí que guarden certa relació amb allò que el poble veu i creu. La gent senzilla pensa que la paraula Salpassa vol dir "*la sal que pasa*". A Pedreguer i Tormos, que pronuncien Serpassa, estan en la creença que el nom fa referència al "*Ser que passa*" o siga "*al Nostre Senyor que passa*", identificant-lo amb la creu que porta el rector. A Catalunya, com el sacerdot desitja pau als veïns de les cases que aspergeix, la gent pensa que la paraula Salpàs es un nom compost de **sal** i **pax** (pau) i a Menorca la veu popular creu que la finalitat de la Salpassa és "*donar la pau de Déu*".

És una idea prou estesa a la Marina que la salpassa simbolitza l'acomiadament que el Nostre Senyor fa dels feligresos, visitant-los casa per casa abans de la passió i de la seua crucifixió. Hi ha una cançoneta de la Salpassa que ho confirma:

Una a la Marina.

Dos al ponedor.

Què és això que passa?

El nostre Senyor.

7. Alcover, Antoni i Moll F. Diccionari Català-Valencià-Balear. 1985, 696. Cf, mot salpassa.

8. Alcover i Moll. 1985, 696.

9. Coromines, Juan. Breve Diccionario Etimológico de la Lengua Castellana. 1973.

A Pedreguer creuen que el rector representa a Crist perseguit pels jueus. Tampoc falten les interpretacions personals i subjectives: *“Crec, diu un veí de Pedreguer, que té relació amb els conversos i els dimonis. Es feia la salpassa per fer fugir aquests i, com que es volia que totes les cases dels conversos estigueren beneïdes, es passava per totes les cases perquè ninguna d'estes no fóra beneïda i consagrada”*.

En una línia liturgicocristiana situariem la interpretació del rector d'Ebo: *“La salpassa és com la visita oficial que fa el rector cada any a les cases per saludar als feligresos i interessar-se per ells, per si tenen algun malalt i, més que res per anunciar-los la celebració de la Pasqua i invitar-los a la confessió”*.

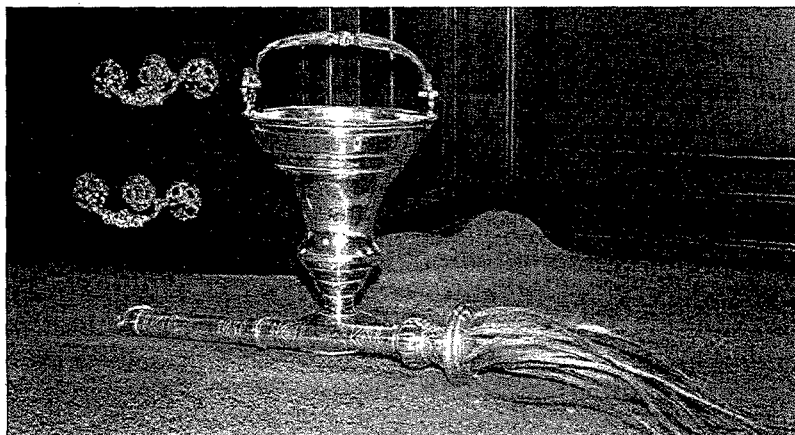
Tanmateix, la majoria dels entrevistats diuen que la finalitat de la Salpassa és la benedicció de les cases. A Sagra van afegir la paraula purificació. Ja des d'antic la gent pensava que la benedicció de la salpassa guardava la casa de bruixes i esperits dolents.

3.2.- L'aigua i la sal.

Els elements fonamentals de la salpassa són l'aigua i la sal. El rector beneix abans de tot l'aigua a la sagristia. També beneirà la sal i en tirarà una mica dins de l'aigua. Amb aquesta aigua barrejada amb sal farà les aspersions a les cases de la feligresia. A més, d'aspergir la casa, el sacerdot beneirà l'aigua i la sal que troba damunt d'una tauleta, a vegades molt ben preparada i ornamentada. Aquesta aigua beneïda durant l'acte de la salpassa tindrà diverses aplicacions:

A Pedreguer la posaven a les piletes que tenien a la habitació i se senyaven amb ella.

A Teulada, en beneir l'aigua, les dones en bevien un glopet i guardaven la que restava per als homes que eixien a treballar al camp o que no es trobaven presents. La que sobrava l'arruixaven per la casa.

Salpasser per dipositar l'aigua beneïda. Hi ha una gran varietat de models. El salpasset de la foto no és molt freqüent en l'actualitat.

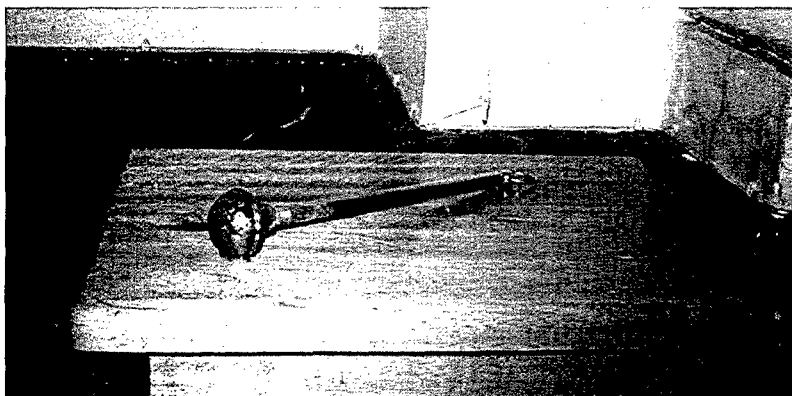
A Alcanalí hem sentit dir que l'aigua sobrant es tirava al pou.

Sempre ha estat molt estesa la creença que dona a l'aigua beneïda el poder de fer fugir dimonis, bruixes i mals esperits. Potser per això que a Callosa d'En Sarrià, un cop beneïda l'aigua bevien els de casa i amb la que sobrava arruixaven portes i parets, i també la tiraven al sòl de la casa dient: "*Que isca el dimoni!*" "*El dimoni que no entre!*" "*Que ens done pau i salut*".¹⁰

A la Safor a més de beure la família, temps enrere, donaven aigua al bestiar.

Pel Montseny, a Catalunya, tenien el costum de beneir cànters d'aigua de la qual bevien una volta beneïda i la que quedava la guardaven per altres aplicacions devotes.

Per tota la Marina era també costum d'arruixar el llit dels malalts i dels agonitzants amb l'aigua que havien guardat.

Salpasset per aspergir l'aigua beneïda.

Molt relacionats amb l'aigua estan el salpasser i el salpasset. El salpasser és un poalet o caldereta metàl·lica amb anseta, dins del qual va l'aigua beneïda i barrejada amb sal per a les aspersions. Les benediccions i purificacions amb aigua són un tret molt antic, tant al món cristià com a altres religions. Pel mateix, el salpasser es coneix des d'antic. A Dénia, fa uns 70 anys, en fer les conduccions d'aigua del carrer Historiador Palau, va aparèixer una gerra que contenia diversos objectes de bronze islàmics datats entre els segles X i XIII. Entre ells es trobaven salpassers, segurament provinents d'alguna ocultació de bronzes islàmics.

El salpasset consisteix en una bola metàl·lica amb forats, que porta dins una esponja i que va fixada a l'extrem d'un mànec curt. Antigament era només un manoll de pèls lligats al mànec. A la comarca de la Marina i per tot arreu del País Valencià, també s'utilitzava, temps enrera, com a hisop

10. Salvà i Ballester, Adolf. De la marina a la muntanya. 1988, 246.

una rameta de llorer, d'olivera o de romer. De palla d'arròs estava fet el salpasset a Mallorca. A la Marina el salpasset es coneix, així mateix, amb els noms de *sarpasset* i *serpasset*. A alguns pobles del País Valencià, a Catalunya i a les Illes adopta les modalitats de *salpisser*, *solpasser*, *suspasser* i *solispasser*.¹¹

A més de l'aigua, la sal és l'altre element fonamental en el ritu de la Salpassa. Des de sempre la sal ha estat un element necessari i molt estimat per l'home. Serveix, principalment, per condimentar els aliments i conservar-los.

En la antiguitat era molt buscada i tan important com el pa. Tothom procurava d'aconseguir-la, tant és així que la paraula llatina "salarium" corresponia al pagament que rebien els soldats per a comprar-se la sal. Pel seu valor ha estat considerada durant molt de temps com un producte màgic, al voltant del qual ha anat creixent un llarg rosari de supersticions i simbolismes, alguns dels quals han arribat fins avui. La sal és símbol de saviesa i incorruptivitat i també ho és de confiança i amistat. Es per açò que les antigues lleis de l'hospitalitat manaven donar pa i sal al pelegrí i a l'amic.

A França hi havia la creença que algunes nits, quan els galls cantaven, era per avisar els veïns que els dimonis passaven pel cel. Aleshores, la gent del poble cremava sal al foc perquè creien que així fugien els dimonis. Tots els pobles, al llarg del temps, i fins avui, han desenvolupat cerimònies i ritus amb inclusió de la sal. En l'antiguitat, a Grècia i Roma, els sacerdots posaven sal a l'altar dels sacrificis i per a l'Església Catòlica ha estat un dels elements propis del bateig cristià.

El rector ha disposat a la sagristia tots els elements necessaris per a la celebració del ritu, principalment l'aigua i la sal.

També en la Salpassa la sal té una funció important. La trobem en tres llocs:

- Dins l'aigua beneïda del salpasser.
- Al platet que porta un escolà.
- Al plat o saler d'aquelles cases que posen tauleta.

11. Alcover-Moll. 1985. Cf. mot salpasser.

El ritual de la sal durant la Salpassa és molt complex o més bé prou divers. Cada poble, per raons d'oblit, de remembrança o de contagi ho ha fet a la seua manera. A la Marina hem trobat diversos tipus de cerimònies relacionades amb la sal:

La dels pobles que, com ocorria a Alcalalí, paraven una tauleta damunt la qual hi havia un gotet d'aigua i un platet amb sal. Mentre el rector beneïa, els escolans intercanviaven l'aigua i sal de la casa amb les que ells portaven. O siga, de l'aigua del pitxer n'abocaven un poquet dins del got de la taula i després d'este en buidaven una altra mica al pitxer. El mateix feien amb la sal. Passaven una culleradeta del plat que duïa l'escolà al saler de la casa i d'aquest, de nou, una culleradeta al plat de l'escolanet.

En altres llocs, com per exemple Teulada, no es feia cap intercanvi. El rector s'acostava a la tauleta on estaven l'aigua i la sal i ho beneïa tot.

A Tormos, els escolans introduïen un poquet de sal de la taula dins del got d'aigua i després el rector ho beneïa.

Dues versions hem arreglat a Pedreguer: una que coincideix amb la de Tormos i altra pareguda però amb certa diferència. La sal de la casa que es ficava dins del got es barrejava abans amb la sal del platet que portava l'escolà. La gent pensava que això estava bé perquè així, amb tant d'intercanvi, la sal del plat de l'escolà es convertia en una mescla de tota la sal del poble.

També existixen molts testimonis escrits del que es feia amb la sal a altres llocs durant el ritual de la Salpassa. Així, Francesc Martínez i Martínez explica referint-se a Altea que *"en algunes cases, a la part de dins del banquet de la porta, arreglen una taula (...) damunt posen (...) un saler buit per a la sal que els han de deixar"*.¹²

Tanmateix, a Callosa d'En Sarrià, segons llegim en *De la Marina a la muntanya*, ja no es donava sal, ni s'intercanviava, senzillament es beneïa; el mateix que hem vist que es feia a alguns llocs de la Marina: *"I passant per les cases on hi havia al banquet del carrer una taula (...) damunt la qual havien ficat un saler amb sal, un pot o pitxer amb aigua (...) lo vicari primer beneïa la casa i, après, la sal i l'aigua"*.¹³

També a Catalunya el ritu dels escolanets al voltant de la sal variava d'uns indrets a uns altres. El fet més comú és el que transcrivim a continuació: *"Els escolanets duen la caldereta de l'aigua beneïta. Hom pregunta a cada casa si volen que els facin el salpàs. Si diuen que sí, els veïns treuen una quantitat de sal posada en un plat. El sacerdot la beneïx, en tira un grapat a la caldereta de l'aigua beneïta i amb els asperges ruixa la porta de la casa"*.¹⁴

Hem trobat d'interés aquestes cerimònies al voltant de la sal de la salpassa:

Pel Penedès feien la benedicció de l'aigua i de la sal a les esglésies.

12. Martínez i Martínez, Francesc. Coses de la Meua Terra. T. II. 1987, 89 i ss.

13. Salvà i Ballester, Adolf. 1988, 246.

14. Amades, Joan. Costumari Català. II 1982, 733.

Les nenes acudien al temple amb el platet més bonic que tenien, tot ple de sal amuntegada, damunt de la qual feien tenir dretes unes quantes floretes i enmig una candeleta que encenien al moment de la benedicció.¹⁵

Pel Ripollès, la sal que sobra, que hom procura que sigui molta, es dóna al bestiar amb la finalitat d'alliberar-lo d'embruixaments.¹⁶

Resulta curiós tot el cerimonial que a la Catalunya francesa feien amb la sal. Una casa de cada carrer, generalment la més gran i benestant, guarnia una taula com una mena d'altar i cada veí hi portava un plat amb sal. Hom solia escollir per aquest menester el plat més bonic de l'escudeller. Les dones solien fer damunt la sal dibuixos i arabescos capritxosos servint-se de la pinta, el didal o bé la clau. El sacerdot beneïa la taulada; cada veïna prenia el seu plat i se n'anava a casa, on esperava el sacerdot al peu de la porta. Si en tirar la sal a la paret no s'encastrava i queia, hom creia que els de la casa no havien dejunat prou per la Quaresma.¹⁷

Després de tots aquests testimonis és evident la importància que la sal ha tingut al llarg de la història tant des d'un punt de vista religiós cristià com pagà.

3.3.- La casa i la tauleta.

Abans de la benedicció de la casa, les dones la feien ben neta i també el carrer, a la vora de la seua porta. A alguns pobles de la Marina Alta i Baixa, com Teulada, Benissa, Calp, Altea i Callosa d'En Sarrià escampaven per l'entorn de l'entrada de la casa una floreta menuda, grogueta que rep el nom de "flor de la Salpassa". De bon matí, les xiquetes anaven a collir-les i amb elles feien dibuixos escaients com creus, calzes, etc. Aquesta floreta és una margarideta anual, silvestre, que florix per Pasqua i que es cria principalment pels pedregals. Com que hi ha molta varietat d'aquest tipus de margaridetes, hem trobat més d'una opinió al voltant d'aquesta floreta. Per a uns és la margarideta *Bellis Annuua*, per a altres la flor de la perpètua o sempreviva borda, anomenada científicament *Helychrysum Stoechas*.

Una altra variant d'altaret amb els ciris encesos.

15. Amades, Joan. 1982, 735.

16. Amades, Joan. 1982, 735.

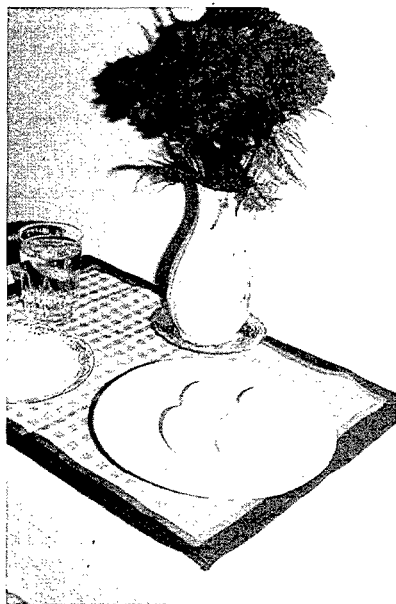
17. Amades, Joan. 1982, 829.

Aquest dia, algunes cases, no totes, col·locaven una tauleta menuda a l'entrada; la cobrien amb un tapet roig i damunt d'aquest un mantelet blanc, bé de blonda o bé de tela blanca amb puntes o brodats. Solien portar-lo les dones amb l'aixovar i se'l passaven de mares a filles ja que només el gastaven el dia de la Salpassa. Les cases més pobres no el posaven de blonda sinó de qualsevol altra tela blanca. En alguns casos la tauleta estava guarnida com si fóra un altaret on no faltaven les flors o les plantes; un o dos ciris encesos i, a més, una creu o qualsevol imatge o estampa d'algun sant, de la Verge Maria o del Nostre Senyor.

Damunt la tauleta era necessari preparar l'aigua o la sal, o més bé les dues coses, perquè els escolans feren l'intercanvi escaient. També, encara que no sempre, posaven el donatiu que li feien al rector.

El rector en acabar de beneir la casa s'acostava a la tauleta i la beneïa.

També era costum parar tauleta a alguns indrets catalans. A Avinyonet tenen la creença que els mantels de la Salpassa allunyen les tempestes i els llamps. És per aquesta raó que, quan el temps es gira lleig, els treuen a la finestra o balcó.

Els ous solen estar preparats en la taula quan arriba el rector.

3.4.- Els donatius.

L'antiguitat d'aquest pagament es demostra amb un document de l'any 1433: "*Lo dit Bertran pagà per la salpassa al rector V s.*" (Ardits, I, 286).¹⁸

18. Alcover i Moll. 1985, 696.

El donatiu més adient ha estat des d'antic els ous. Les raons són diverses: la més senzilla és pensar que abans tothom tenia gallines als corrals i, com aquest és moment favorable per a la posta, és fàcil fer un donatiu d'allò que tens a casa i a més que els ous estan estretament lligats al Cicle pasqual i és costum, en aquest temps, de donar, demanar i menjar-n'hi.

L'altra raó està lligada a la cultura dels pobles i es basa en el simbolisme que des de sempre envolta l'ou: l'ou ha estat per a molts pobles el símbol del principi fecundant de la natura. Per al bramanisme, per exemple, l'ou era l'element que contenia les llavors de tot l'univers: del cel i de la terra; a l'antiga Grècia era considerat com el principi fecundant del món. I més posteriorment, pel cristianisme serà un símbol de creació i de vida.

De qualsevol manera el pagament mitjançant ous ve d'antic. Hi havia tributs feudals que es pagaven amb ous. Com durant la Quaresma, era pecat menjar-ne, la gent els guardava i després servien per pagar el vassallatge. Per extensió d'aquest costum, quan algú tenia un deute i no el podia pagar amb diners ho feia amb ous, en temps de Pasqua. Aleshores, el que ho rebia no podia protestar. Tots els ous que s'arplegaven al llarg de la Quaresma, en arribar Pasqua, l'Església els beneïa. D'aquesta manera prenen un valor important dins la litúrgia popular pasqual.

De la mateixa manera, eixir a demanar, recollir i menjar ous és un costum molt estès per tot arreu de les nostres terres durant la Pasqua. Sentit d'arplega tenen els ous que demanaven els "Caramelles" catalans quan anaven amb les cistelles casa per casa cantant Goigs com aquestos:

*Nou corrandes n'hem cantades
i amb aquesta faran deu;
mestressa, si esteu contenta,
doneu-nos els ous arreu.*

*El que porta la cistella
pensar podeu que és fadri;
més s'estima una donzella
que tots els ous que hi ha ací.*¹⁹

19. "Es coneix com a Caramelles una colla de joves que el dia de Pasqua eixia al carrer per celebrar l'alegria d'aquell dia. Ixen pel matí i van per les cases de la població, davant algunes de les quals canten unes cobles o goigs, adients d'aquesta festa, i reben, en recompensa, ous o diners." Amades.1982, 843 i ss.

En quant al fet de menjar ous per aquests dies hi ha un refrany rossellonés que ho recolza: "Pasqua sense ous és com Nadal sense torrons". Al País Valencià i a Catalunya tenim el costum de menjar la mona amb un ou dur el dia de Pasqua. Existeix, a més, la tradició de trencar-se mútuament els ous entre pares i fills, entre enamorats i entre amics perquè es creia que així es reafirmava l'afecte i també trencar-se'l u mateix enmig del front o al cap com a forma de joc i diversió:

Ací em pica, (Amb la mà que porta l'ou es toquen el muscle
esquerre)
ací em cou (Ara el dret)
i ací em (o et) trenque l'ou. (L'esclafen al front o al cap) (Gata)

Ací em pica,
ací em cou,
per ací em menge la mona, (Acosten l'ou a la boca)
i ací em trenque l'ou.²⁰
(Teulada)

Un costum arrelat als ous pasquals és decorar-los i pintar-los amb colors vius, sobretot de roig. Mossén Jacint Verdaguer arreplega una tradició popular que explica per què se'ls pintava de roig: Van voler donar a uns xiquets de Jerusalem un parell d'ous perquè els tiraren a Jesús quan passara per davant d'ells; però en agafar-los, les mans dels xiquets es van fer roges de sang. Aleshores, els xiquets no van tirar els ous a Jesús.²¹ Tanmateix aquesta és una tradició estesa per els pobles europeus i que segons Plini ja es feia a l'antiga Roma.

Tornant a la Salpasa, és fàcil adonar-se que els ous eren un donatiu escaient per al rector. Ell, després de repartir-los amb els seus ajudants, se'ls menjarà o els vendrà i els diners serviran d'ajut per l'església.

Per arreplegar els ous, un escolà portava una cistella. En arribar a la casa s'acostava a la taula; allí els havia posat l'ama de la casa: Ell no tenia més que agafar-los. La quantitat a donar-ne era variable i depenia de la voluntat i l'estat econòmic de la família: els més rics, una dotzena o mitja; els més pobres, un parell d'ous. Per la Selva i pel Gironès, a Catalunya, els propietaris de les masies havien de donar fixament catorze ous: dos per als escolans i dotze per als sacerdots. Els que no eren propietaris, és a dir, que treballen la terra d'altres, només pagaven la meitat: set.

A la Comarca de la Marina a més d'ous els rectors també rebien altres donatius com arròs, botifarres, mel, oli o diners; per l'arreplega empraven una cistella per als ous, una bossa per als diners o un altre cabàs si donaven altres provisions.

3.5.- L'acompanyament.

Un tret curiós que es donava al País Valencià i a la Marina, encara que no a tots els pobles, és l'acompanyament que portava el rector: una colla de xiquets que proveïts d'unes maces de fusta, escaients per al cas, anaven donant "*maçaes*" per tot arreu: portes, finestres, per terra... Al mateix temps cantaven unes cançonetes conegudes per tots, adients al dia de la salpasa, que feien referència als donatius que rebien i, molt sovint, a gent coneguda del poble fins i tot al mateix rector, sagristà o a l'escolà.

20. Monjo i Pascual, Eugeni Adolf. Saba Vella. 1994, 77.

21. Veure per aquest i altres aspectes dels simbolismes dels ous, Joan Amades. 1982, 904 i ss.

El costum de colpejar amb les maces ha desaparegut.

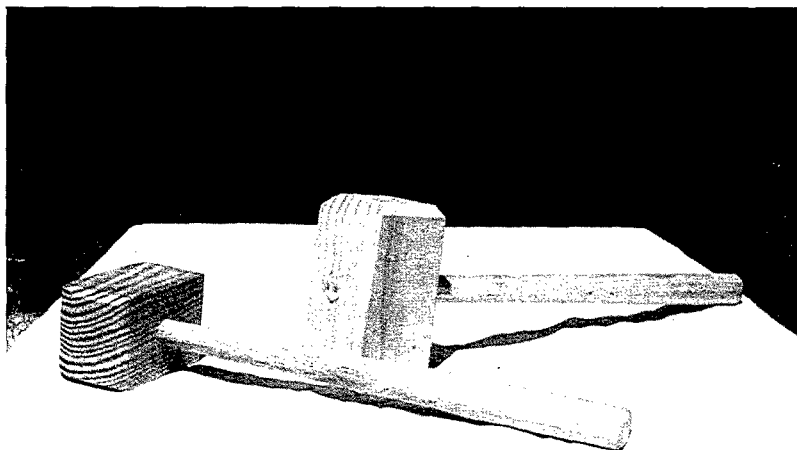
a) Maces i colps.

Aquest costum de donar “*maçaes*” durant la Salpassa, durant el recorregut de la Salpassa per a beneir les cases, s’estenia per tota la Comarca de la Marina llevat de la Rectoria i els voltants. No hem arplegat cap indici a Tormos, Sagra, Sanet i Negrals; ni tampoc a Alcanalí ni a Xaló però sí a Teulada, Benissa, Pedreguer, Ondara, Benirrama, Ebo, Atzúbia, Castell de Castells, així com a les comarques de la Marina Baixa i la Safor. A Teulada, Calp, Benissa, entre altres pobles, a més de colpejar les portes picaven les floretes de la salpassa que guarnien el carrer.

Tampoc a Catalunya ni a la ciutat de València o Castelló donaven colps amb les maces durant la salpassa, encara que sí que era un costum habitual altres dies de la Setmana Santa per tal de fer soroll i aldarull pels carrers. La raó més adduïda per explicar-lo té relació amb els jueus. Quan eren perseguits pels cristians, aquests els feien objecte de vexacions com visitar les seves cases trepitjant-los i ferint-los. Més endavant, com un record d’aquells fets, es colpejaren les portes iradament i amb força rememorant els saquejaments que feien patir als jueus aquests dies.

Un exemple de colps durant la Setmana Santa el tenim en els fasos catalans. Els fasos són propis de l’ofici de tenebres del Dijous Sant. A l’altar major es col·loca un canelobre triangular amb quinze ciris. Catorze representen jueus i un a la Mare de Déu. Es resen quinze salms i per cada un s’apaga un ciri. Quan resta el quinzè, que és el que representa a Maria, aquest no s’apaga i s’amaga darrere l’altar. Temps enrera, en dir-se l’últim salm, la gent feia els fasos que consistia en picar els bancs, confessionalis, el que fóra per tal de fer el major soroll possible.

Hem arreglat de boca del rector d'Ebo el següent testimoni: "Fa alguns anys, quan Castell quedava sota la meua rectoria, vaig establir un costum que havia viscut a Benilloba quan era menut. Consistia en colpejar una biga de fusta que portaven els xiquets durant el recorregut de la salpasa".

Macs de fusta fetes per encàrrec a imitació de les antigues.

Aquest fet ens pareix interessant si el relacionem amb l'evolució que, segons apareix al Costumari Català, van patir els fasos: *"Abans, a Barcelona, en fer els fasos, s'havia de picar precisament a terra, perquè així s'espantava el diable, que, esporuguit, s'amagava fins al racó més pregon i més estret de l'infern. Picar a terra produïa poc soroll. La mainada sentia avidesa per promoure més escàndol i, degut a això, a primeries del segle passat va establir-se el costum de picar fusta. La xicalla no tenia els fasos per bons si no podia colpejar fusta. I en compte de colpejar el sòl picava sobre els bancs, els confessionaris i les portes del cancell. Cada any, després de la Setmana Santa, els fusters de les esglésies tenien molta feina a adobar i reparar l'estrall que la mainada havia fet a colps de maça. Per evitar aquest perjudici va establir-se el costum de posar al pati, a la galilea o vora el cancell dels temples una biga ben grossa o altre element de fusta per tal que els xicots poguessin esbravar-hi llur fúria"*.²²

Pensem, doncs, que el fet de colpejar les portes, les parets, la fusta, en terra, etc. durant la salpasa no té res a veure amb el seu origen i naturalesa. Més bé suposa una interrelació de costums antics que coincideixen en el temps: els xiquets que picaven, recordant als jueus o la mort de Jesús, també ho faran en algun moment determinat per demanar ous, i, per què no, per divertir-se a la seua durant la salpasa.

22. Joan Amades. 1982, 750 i ss.

b) Les cançons.

Per a demanar ous, els mateixos xiquets que pegaven colps cantaven unes cançonetes rítmiques i de musiqueta senzilla. Cada poble tenia originàriament les seves, encara que després es trasmetien d'uns pobles a altres.

A la Marina les cançons més conegudes són aquelles que desitgen bones festes i continuaven amb una tirallonga de versos on es repartien "maçaes" a persones conegudes del poble, rector o vicari inclosos.

*Ous, ous, ous,
Bones festes, bon dijous.*

*Ous ací, ous al ponedor,
Tres maçaes al senyor rector.*

*Ous ací, ous allà,
Tres maçaes a l'escolà.*

*Ous ací, ous a l'armari,
Tres maçaes al vicari.*

*Ous ací, ous a la ceva,
Tres maçaes a l'esquerrera.*

*Ous ací, ous a les bigues,
Tres maçaes al tio Buïgues.*

*Ous ací, ous al putxero,
Tres maçaes al polissero.*

*Ous ací, ous a granel,
Tres maçaes a Rafael.*

*Ous ací, ous a les mones,
Tres maçaes a les xicones.*

*Ous ací, ous a Sevilla,
Tres maçaes al tio Clavilla.*

*Ous ací, ous al Montgó (o Motó),
Tres maçaes al rector.*

*Ous ací, ous a l'era,
Tres maçaes al tio Noguera.*

*Ous ací, ous al pesebre,
Tres maçaes al vicari negre.*

Encara que aquestes tornades estan arreplegades a Pedreguer no podem garantir que originàriament siguen d'aquest poble, ja que a altres indrets com Ondara, Benirrama, Ebo també les hem sentides.

A Calp ja no són "maçaes" el que li donen al rector sinó faves:

*Aigua a la pica,
Aigua al ponedor,
Un cabàs de faves
Al senyor rector.*

I a Altea es canvien les "maçaes" per "bastonades":²³

*Ous, ous,
Bones Pasqües, bon dijous;
La gallina en l'olla
Bones bastonades al Pere Guardiola.*

*La farina (o gallina) val cinc sous
I el segó va a divuité
Ai, que la blanca ja ve,
Ai, que la negra també.*

*Ous ací, ous allà,
Bones bastonades al pare guardià.*

*Ous ací, ous en les penyetes
Bones bastonades a mossén Martinetes.*

*Ous ací, ous en el pico,
Bones bastonades a mossén Francisco.*

*Ous ací, ous en la llenca,
Bones bastonades al tio Penca.*

*Ous ací, ous al furó,
Bones bastonades al tio Barró.*

A Callosa, on la salpassa va deixar d'eixir l'any 1911 per disposició d'un rector anomenat Molina, els xiquets pegaven colps ben forts a les portes que trobaven tancades al temps que cantaven:²⁴

*Ous ací, ous allà,
Bastonades al sagristà!
¡Una a la Marina*

23. Martínez i Martínez. 1987, 74.

24. Salvà i Ballester. 1988, 246 i 247.

*dos a la Marina
tres a la Marina
quatre a la Marina
cinc a la Marina!
¡cassola perola, cassola perola!*

Aleshores colpejaven més fort i continuaven cantant:

*Ous, ous,
Bones festes i bon dijous!
¡La gallina al ponedor,
els ous al senyor rector!
¿Les dones per a què són bones?
¡Per a trencar cassoles noves!
¿Els hòmens per a què són bons?
¡Per a trencar perols nous!
¡Bones festes, i bon dijous,
ous, ous, ous!*

També a Callosa i per Confrides cantaven els xiquets, quan acompanyaven la salpassa, una cançoneta que no té res a veure amb les anteriors:²⁵

*Tres palometes en un palomar
Salten i ballen
Al peu de l'altar.
Toquen a missa,
Alcen a Déu,
Li besen els peus
A la Mare de Déu.
Toquen a missa,
Toquen el sermó
Li besen els peus
Al Nostre Senyor.
Una a la Marina,
Dos al ponedor.
¿Què és això que passa?
El nostre Senyor.*

De la Safor és aquesta cançó en què es fa referència a les "bastonades" però també a "picar en maça".²⁶

25. Salvà i Ballester. 1988, 247.

26. La Salpassa en Revista Ullal, nº 2, 8 - 13.

*Ous, ous allà
Bastonades al plebà.*

*Qui vol picar amb mi
 Que la meua és de pi?
 Qui vol picar en maça
 Que la meua és de carrasca?
 Ja ve la sarpassa
 Amb molta maça.
 Ja està el vicari
 Tancat dins l'armari,
 Menjant farinetes
 I resant el rosari.
 Ous ací, ous a la pallissa
 Bastonades a la tia Perivissa.*

I aquestes altres:

*Ous ací, ous al cabestre
 Bastonades al senyor mestre.*

*Ous, ous
 Bones festes, bon dijous;
 Al rector caragols
 Pa mosatros bons bunyols.*

A vegades el rector donava del que s'havia arreplegat no sols als escolans que l'havien ajudat sinó també a la colla de xiquets que anaven de companyia. Una cançó arreplegada a Altea per Martínez i Martínez amb lletra castellana fa referència a aquest fet:²⁷

Ángeles somos, del cielo venimos,
 Cestas traemos, huevos pedimos.
 Ángeles somos, del cielo venimos,
 Lo que traemos nos lo repartimos.

També a Catalunya i a les Illes cantaven cançonetes petitòries durant la Salpassa tot i que no havia el costum de colpejar. Com podem apreciar aquestes cançonetes són molt semblants d'uns indrets als altres. La major part d'elles repeteixen la mateixa estructura rítmica i les mateixes tornades però van introduint noms o malnoms dels veïns de cada poble i malgrat que, els ous, les "maçaes" i les bastonades són les peticions més corrents també hem vist demanar per al rector o per al vicari, faves i caragols. Encara que caldria fer un estudi exhaustiu de les cançons per arribar a conclusions adients, el que sí que s'ha pogut apreciar amb el material que hem arreplegat i consultat és que les "maçaes" són més pròpies de la Marina i les bastonades apareixen amb molta més freqüència a la resta del País Valencià.

27. Martínez i Martínez, F. II. 1987, 90.

4.- La salpassa, el darrer testimoni a la comarca de la Marina.

La Marina Alta, la terra més oriental del País Valencià es troba situada entre les comarques de la Safor al nord; el Comtat a l'oest; al sud la comarca de la Marina Baixa i a l'est la Mediterrània que la banya, formant platges d'arena fina i de cales rocoses, algunes a l'abric d'alts penya-segats.

Terra endins, la comarca mostra un mosaic de serres i de valls on creix, de la mà d'una gent treballadora, l'ametler, el cirerer, el cep o l'olivera, en constant acord amb els tarongers i els mandariners.

Mar i muntanya: turisme i tradició són les dues projeccions de la comarca. Els pobles costaners: Dénia, Xàbia, Moraira, Calp, han patit les influències socioculturals derivades del turisme; tanmateix, a la part muntanyenca, on els pobles menuts i pròxims esguiten les nombroses valls, (la Vall de Gallinera, de Laguar, d'Alcalà, d'Ebo, Vall de Pop) creuades per laberíntics camins plens de revoltes, pareix que la vida no tinga pressa i que l'ahir, amb tota la seua força, encara es mantinga viu.

Ací, en aquesta part de la comarca hem trobat la celebració d'un ritu, la Salpassa, quasi desaparegut en les nostres terres i que encara perdura en alguns dels pobles. Volem deixar testimoni del que hem vist i hem escoltat, perquè hem tingut l'oportunitat de participar en aquest ritu amb els habitants de Pego, Benirrama, Ebo i Forna, Dimecres i Dijous Sant. D'altra banda, hem rebut també informació oral dels veïns de l'Atzúbia i de Castell de Castells.

Dels quatre pobles que hem visitat, Ebo i Benirrama probablement mantindran aquest ritu per les seues condicions geogràfiques. Són poblets menuts, rurals, d'alguna manera tancats i abraçats per la seua topografia. Pego, tanmateix, és un poble més gran, obert a la vida moderna. Té al voltant de 9.500 habitants i això suposa ja un obstacle per al bon desenvolupament de la Salpassa. Forna és el cas contrari: un poble diminut, blanc, bonic. Fa alguns anys quasi tota la seua gent el va abandonar. Pareixia estar abocat a ser un poble deshabitat més, quan una colònia d'anglesos el va descobrir i aconseguí que els veïns i el poble reviscolaren. Avui són 26 veïns empadronats que viuen en bona harmonia amb els visitants anglesos.

Hem indagat quina ha estat la raó principal perquè es mantinga o no la Salpassa i hem arribat a la conclusió que, en l'actualitat és fonamental la decisió del rector encarregat de la parròquia.

Les condicions perquè aquest ritu continue no són favorables. D'una banda, després del Concili Vaticà II, l'Església considerarà que estaven de més tots aquells ritus que no eren sacramentals o que s'entenien d'alguna manera, lligats a la tradició o a la superstició. D'altra banda, l'excessiu nombre de pobles que pertanyen a una mateixa parròquia i, per tant, sota la tutela d'un sol rector, així com, a vegades, la indiferència de la gent

respecte a les cerimònies religioses han fet que molts rectors hagen abandonat la pràctica d'alguns ritus tradicionals. I aquest ha estat el cas de la Salpassa.

Després de viure com a espectadors allò que havíem estudiat i escoltat dels nostres informadors del treball, ens hem sentit una mica desil·lusionats. L'entusiasme de la gent major quan rememorava nostàlgicament la Salpassa als pobles on ja s'ha perdut, no coincidí exactament amb les circumstàncies viscudes durant la cerimònia actual. No sabem el motiu: l'actitud dels rectors o de la gent, les circumstàncies de la vida moderna, el gradual empobriment del ritu; potser tot haja influït en el seu detriment. Nosaltres hem sentit a vegades, com si la Salpassa, a força de perdre elements, detalls, matisos, s'haguera quedat buida de contingut.

La nostra experiència com a participants de la cerimònia ha valgut la pena. Hem arribat a temps de poder ser un testimoni viu al final del segle XX. I anem a narrar la vivència amb la nostra percepció i la nostra impressió de viure una situació extraordinària dins del segle XXI.

4.1.- Pego

Quan és el temps de la Salpassa?. La resposta podria ser, quan la flor del taronger inunda amb el seu perfum la comarca de la Marina. Concretament Dimecres i Dijous de la Setmana Santa. El Dimecres se celebra a Pego, Ebo i l'Atzubia; el Dijous a Benirrama, Forna, Castell.

El primer anunci de la Salpassa el dona la campana de l'església repicant amb força; mentrestant, i abans de començar, el rector beneix, a la sagristia, l'aigua barrejada amb sal que utilitzarà per a les aspersions i prepara tots els elements necessaris.

A Pego ixen dos o tres rectors, amb els seus «monecillos», de l'església parroquial de Nostra Senyora de l'Assumpció. Cada escolanet és l'encarregat de portar un dels elements necessaris per a la celebració: el salpasser, el plat amb la sal, el pitxer de l'aigua beneïda, una bossa per als diners i la cistella per si algú dona ous.

Els rectors porten roquet i estola morada; els escolanets també un sobrepellís blanc que els arriba fins als talons. Algú porta el vestit roig llarg i damunt un roquet blanc més curt.

Davant va un xiquet amb la campaneta. És la veu que anuncia a la gent del poble que ja s'acosta la Salpassa. Ningú més forma part del conjunt ni acompanya la comitiva.

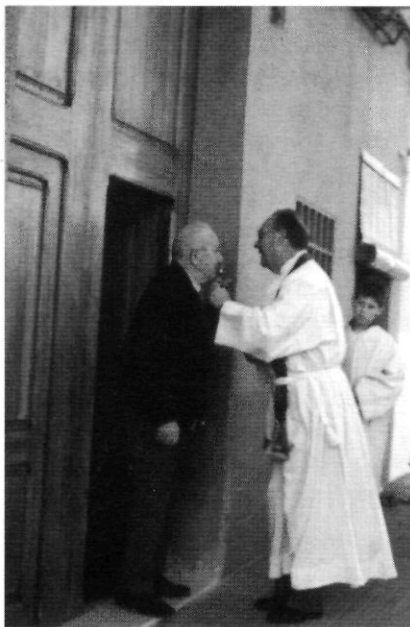
A Pego la cerimònia és ràpida. El rector s'apropa a cadascuna de les cases. Algunes estan guarnides amb flors posades en terra, davant de la porta. Són flors pròpies del temps; roses principalment, o varetes.

La gent espera el rector al portal; aquest amb la creu i el salpasset s'apropa a les cases que troba obertes, dona la benedicció, aspergint amb el salpasset, sense entrar dins de la casa, i al temps diu una formuleta mescla

de castellà i valencià: *“La paz del Señor sea en esta casa; que passeeu bones festes”*.

A continuació dona a besar la creu. La gent per a besar-la sol agenollar-se. Finalment li donen al “monecillo” el donatiu corresponent. Si són diners anirà el que porta la bossa; si posen ous el que du la cistella.

Hem de dir que el dia de la nostra participació, a Pego, els ous no van aparéixer durant tot el trajecte que nosaltres acompanyàrem el rector. La cistella, de tan llarga tradició, va quedar buida. Els “monecillos” ens van dir *“que alguna vegada cau algun ouet”*.

Besant la creu.

5.- Els pobles de la muntanya i la salpassa.

Ebo i Benirrama són dos poblets de la muntanya. Ebo pertany a la Vall d'Ebo; Benirrama, a la Vall de Gallinera. Són pobles menuts amb carrerons estrets. L'ambient que es respirava en els pobles menuts era completament diferent al de Pego, amb carrers amples i molta circulació.

La campana, com sempre, anuncia el moment de la festa. Una colla de xiquets de 6 a 12 anys s'apropa a l'església i espera el rector. Uns seran els encarregats de portar els utensilis necessaris (salpasset, platet de la sal, pitxer de l'aigua, campaneta, etc.); altres seran l'acompanyament del grup durant tot el recorregut. És el que queda de l'antiga xicalla que cantava i donava cops a les portes i finestres. Els xiquets de Benirrama, a vegades, cantaven, encara que sense massa entusiasme, la coneguda cançoneta:

*“Ous ací, ous allà
bastonades al sagristà”.*

Però , per supost sense maces, ni colps, ni aldarull ni quasi cap emoció.

Els xiquets d'Ebo i Benirrama que fan d'escolanets no van revestits de blanc ni de roig, com els de Pego. Ací no es diferencien els que acompanyen dels acompanyants. Tots junts pareixen fer la mateixa tasca.

5.1.- Ebo

El rector amb la creu a la mà va passant per totes les cases. A Ebo els xiquets que porten el pitxer d'aigua i el plat de la sal van passant davant del rector i en arribar a la casa que toca diuen: «Té aigua? Té ous? Si els diuen que sí, entren dins de la casa i s'apropen a la taula o tauleta que l'ama ha preparat. Damunt d'ella deu d'haver un got d'aigua i un platet amb sal. Darrere entra el rector; parla amb els veïns, s'interessa si tots estan bons; seguidament fa les aspersions amb l'aigua beneïda del salpasser que porta una xiqueta i dóna a besar la creu. Al mateix temps els xiquets que entren davant i s'acosten a la taula han fet el conegut intercanvi de l'aigua i la sal: una poqueta de la que ells porten per a la casa i aigua i sal de la casa per a ells. D'aquesta manera la sal i l'aigua de la casa queda beneïda i la de la salpassa no patirà cap disminució.

Damunt de la taula poden haver unes monedes o sinó la dona de la casa ficarà els diners dins d'una gran estalviadora de fusta que porta una xiqueta i que per al cas guarda el rector d'Ebo.

Hi ha cases on no tenen res preparat; aleshores el rector fa les aspersions, dóna a besar la creu i rep el donatiu, sense fer els xiquets cap cerimònia amb l'aigua i la sal.

Tampoc els veïns d'Ebo van donar ous al rector, però aquest sí que va arregar allò que les dones tenien a casa: oli. Com este és el costum del poble un xiquet portava una marraixa de plàstic que quasi es va omplir.

5.2.- Benirrama

A Benirrama els xiquets en arribar a les cases no fan cap pregunta; entren directament en les que estan obertes, miren si els veïns han preparat la taula (ho feren la majoria), s'acosten i intercanvien l'aigua i la sal amb el ritual conegut.

Els veïns de Benirrama no han perdut el costum de regalar ous al rector. Dos, quatre, sis... quasi totes les cases en tenien, col·locats en un plat, damunt de la taula i al costat de l'aigua i la sal. Els que no tenien ous posaven unes monedes que, així mateix, els xiquets arregaven ficant-les a la bossa adient.

I així la colla dels xiquets i el rector van casa per casa. Si troben algun malalt al llit, el rector passa a la seua cambra i li dóna a besar la creu.

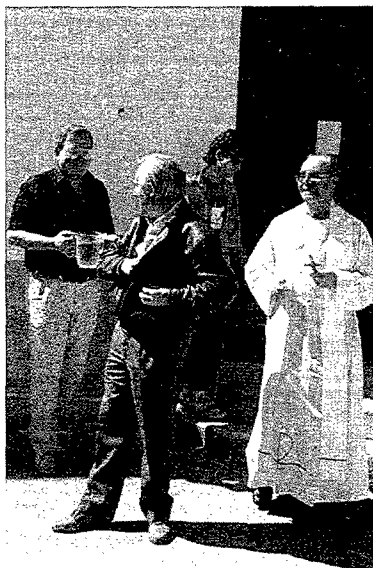
També beneïx el sacerdot els negocis que ho permeten o si es troba als afores, fora de la seua casa, algú que ho demana i també la porta tancada de la casa d'algun veí que ha hagut d'anar-se'n.

5.3.- Forna

Hem deixat a banda Forna per la seua particularitat, no quant al procediment que és el mateix que a Ebo i Benirrama, però sí quant al veïnat.

Forna, ho hem comentat anteriorment, és un poblet molt menut que no té xiquets que ajuden al rector. La seua població està formada per gent major, en la seua majoria anglesos que conviuen en molt bona harmonia amb els primitius habitants del poble. El mateix rector volteja les campanes i després de beneir dins de l'església l'aigua i la sal de les aspersions ix a buscar-hi els que han d'ajudar-lo. Un és l'alcalde que té el costum d'eixir amb el rector, un altre, el seu fill, un xicon major que s'encarregarà de portar la campaneta i la cistella dels donatius, i el tercer, un anglés simpàtic i somrient que duia el pitxer de l'aigua i el plat de la sal per als intercanvis que ell mateix va fer. A Forna tot el veïnat parava tauleta, els anglesos inclosos. Els donatius van ser generosos a Forna tant en ous com en diners.

Punt i a part ens mereix el comentari de les tauletes que hem vist tant a Forna com a Ebo i Benirrama. N'hi havia de totes les classes. Des de la que solament tenia un got d'aigua i un platet de sal, fins la molt abastida i adornada. La majoria dels veïns que prepararen una tauleta adient per a la Salpassa, col·locaren les coses damunt la taula del menjador o la saleta, coberta, a vegades amb un tapet blanc de blonda, o simplement amb un de plàstic o sense cap mantel. A Benirrama van trobar a una casa la taula revestit

Una circumstància especial, la inexistència de xiquets a Forna fa que siguin substituïts pels adults que realitzen el seu paper d'escolans amb molta il·lusió.

amb un tapet roig brodat, com era el costum antic. Però també hem vist tauletes que pareixien altarets. En aquests casos no faltaven els ciris encesos, les floretes i també qualsevol imatge o estampeta religiosa. A Forna, una velleta, havia col·locat també la fotografia d'una filla morta i d'aquells parents acostats que estaven fora del poble. Quan el rector s'apropà als altarets per beneir-los, la velleta ens va fer la confidència, que "volia que la seua filla morta i els altres familiars absents reberen la benedicció de la Salpassa".

No sabem exactament el que fan els rectors amb el que reben. Tampoc és massa el que arpleguen. Sols el rector d'Ebo ens va dir que, en acabar la Salpassa, feia una rifa per als xiquets o els convidava a una "Coca-Cola".

La Salpassa no fa molt que ha desaparegut a la Marina Alta: 15, 20, 25 anys a la majoria dels pobles i un poc abans de la guerra, pareix ser, a Dénia. Hem estat afortunades de poder intercanviar impressions sobre aquest ritu amb la gent més major d'aquests pobles. El trencament de tants i tants costums, que ells i elles han vist desaparèixer, és molt dur per aquests veïns. Poder-lo recordar i en el cas dels que continuen celebrant-lo participar-hi, els fa sentir vius i partícips de la seua història.

Bibliografia

- Alcover, A. i Moll, F:** *Diccionari Català-Valencià-Balear*. T. V. Palma de Mallorca, 1985.
- Amades, Joan:** *Costumari Català*. T. II Edicions 62. Barcelona, 1982.
- Colomer, Jaume:** *Festa i Escola*. Graó.
- Corominas, Juan:** *Breve Diccionario Etimológico de la Lengua Castellana*. Gredos. Madrid, 1973.
- Enciclopèdia Catalana.** 1985.
- Fernández Galiano i altres:** *Diccionario de Mitología Clásica*.
La Salpassa en Revista Ullal, nº 2.
- Martínez i Martínez, F:** *Coses de la Meua Terra*. T. II. Ediciones Aitana. T. II. 1987.
- Monjo i Pascual, Eugeni Adolf:** *Saba Vella*. Institut D'estudis Comarcals de la Marina Alta. 1994.
- Salvà i Ballester, Adolf:** *De la Marina a la Muntanya*. Diputació Provincial d'Alacant, 1988.
- Serra i Boldú, Valeri:** *Arxiu de Tradicions Populars*. V. Barcelona, 1986.